

HOME OCH WILSON

Intryck från det engelska valet

Av redaktör GUNNAR UNGER

Trots 13 års konservativt styre fick Labour den lägsta majoriteten i den engelska parlamentarismens historia. Personligen, skriver Gunnar Unger i denna artikel, är jag böjd att betrakta detta resultat, som i sin helhet och sitt sammanhang inte gärna kan ses som något annat än ett misstroendevotum mot Labour och närmare bestämt Harold Wilson, som en stor moralisk framgång för sir Alec Douglas-Home — Pyrrhussegerens organisatör.

Det väsentliga och karakteristiska för 1964 års engelska val har enligt min mening varit att det inte rört sig om några verkligt betydelsefulla partiskiljande frågor, som satt sin prägel på valrörelsens förlopp. De konservativa har visserligen försökt tala så mycket som möjligt om *the independent deterrent* och socialisterna har visserligen sökt tala så mycket som möjligt om stålindustrins nationalisering, men man har inte fått något intryck av att dessa frågor, som är nästan de enda stora partiskiljande

frågorna, nämnvärt intresserat väljarna. Vad som intresserat väljarna har i stället varit standardhöjningen, pensionerna, bostadsfrågan, markspekulationen, utbildningen och på alla dessa punkter råder ju i princip en rörande enighet mellan partierna — liksom fallet är i de flesta framgångsrika västerländska demokratier. Den enda för hela nationen verkligt livsviktiga frågan, det vill säga hur man skall bära sig åt för att effektivisera England, närmare bestämt den engelska exportindustrin, har alla partier nöjt sig med att beröra i vaga och allmänt hållna ordalag. Tories har haft att ta hänsyn till sina *vested interests* inom industrin och Labour till sin inom fackföreningsrörelsen, den utan jämförelse mest konservativa, i ordets dåliga mening konservativa faktorn i hela det engelska samhället.

Metoder och män

Nej, valet har inte så mycket gällt frågor som det gällt *metoder* och framför allt *män*. Att hela samhällsverksamheten måste organiseras planmässigt tycks numera alla vara ganska ense om, skillnaden i metodik är strängt taget bara att Labour vill att det skall ske

med tvång, genom centraldirigering, medan Tories vill att det skall ske utan tvång, genom frivilliga överenskommelser och så vitt möjligt i decentraliserade former. Valet har alltså mer än något annat kommit att stå om vilka män man velat ha i rikets ledning. Och eftersom Harold Wilson, Labours ledare, i hög grad lagt upp sin valrörelse som en amerikansk presidentkampanj har valet närmare bestämt kommit att stå om vilken man, som skulle bli Englands premiärminister. Med en — det skall medges — stark tillspetsning skulle man kunna säga att 1964 års engelska val stått mellan sir Alec Douglas-Home och Harold Wilson.

Det är säkert inte många politiker i samtiden, som haft den inre styrkan att rida ut de stormar som sir Alec Douglas-Home gjort. Men så är han heller inte, tvärtom vad många föreställt sig, någon politisk duvunge. Wilson brukar kalla honom en elegant anakronism och den liberale ledaren Jo Grimond uttalade redan vid Homes utnämning till utrikesminister att detta var att driva *the cult of the amateur too far*. Just i motsättning mot Wilson, den typiske proffspolitikern brukar Home beskrivas som den typiske amatören. Men detta är fullkomligt fel. Sir Alec är allt annat än en politisk dilettant. Redan år 1931 invaldes lord Dunglass, som han då hette, i underhuset. Han representerade en valkrets i sin hembygd, det skotska

gränslandet till England, där hans förfäder på sin tid varit trofasta Jakobiter. Denna del av det förenade kungadömet hörde under arbetslöshetsepoken under mellankrigstiden till *the distressed areas*, där det ena lilla gruvsamhället efter det andra hotades med ruin. Om man gör sig besvär med att titta på lord Dunglass' inlägg i underhusdebatterna under denna tid skall man finna att han på ett synnerligen samvetsgrant sätt satt sig in i sin landsändas ekonomiska och sociala problem och att han framlade väl genomtänkta förslag till att avhjälpa nöden. Redan för mer än 30 år sedan gjorde han sig alltså förtrogen med småfolkets problem och arbetade för deras lösning.

Münchenmannen

Genom sina insatser i parlamentet fäste han den konservativa partiledningens uppmärksamhet på sig och avancerade småningom, år 1937, till posten som premiärministerns *private parliamentary secretary*. Premiärministern hette då som bekant Neville Chamberlain och lord Dunglass följde honom bland annat på den ödesdigra resan till München. "Münchenman" har han sedan dess fått heta och med jämna mellanrum har hans samarbete med Chamberlain lagts honom till last. Nu är det emellertid ett faktum — omvittnat av många memoarförfattare, exempelvis Duff Cooper — att Cham-

berlain till skillnad från såväl sin företrädare Baldwin som sin efterträdare Churchill var en sällsynt reserverad och otillgänglig person, som inte hade några andra förtrogna än sin hustru och sin dagbok. Även hans närmaste medarbetare i regeringen hölls i det längsta i okunnighet om hans tankar och planer. Att hans privatsekreterare Dunglass, vars främsta uppgift var att fungera som en förbindelseofficer mellan Chamberlain och parlamentsgruppen resp. de olika ministerierna, skulle ha haft något inflytande på utformandet av hans utrikespolitik kan anses helt utslutet.

Alltnog: när Chamberlain föll, avgick också Dunglass och anmälde sig omedelbart till tjänstgöring på sitt regemente. Vid den obligatoriska läkarundersökningen befanns han dock så fysiskt nedgången att han ålades tre månaders vila innan han fick inställa sig på nytt. Nästa läkarundersökning gav likaledes ett negativt resultat och ledde i sin tur till en specialundersökning, som avslöjade ett hål i ryggraden — ådraget vid ett fall några år tidigare — och kring det en svårartad tuberkulös infektion. Dunglass fick välja mellan en operation, som hade 50 % chans att lyckas och då göra honom helt återställd, men samtidigt skulle medföra gipsvagg under mycket lång tid framåt, eller en mångårig injektionsbehandling, som kanske aldrig skulle kunna garantera ho-

nom full rörelseförmåga. Karakteristiskt nog valde han det förra alternativet. Operationen lyckades, men patienten fick mycket riktigt tillbringa två år i gipsvagg.

Denna period av påtvingad överksamhet, dubbelt plågsam för Dunglass därför att hans vänner och fränder och landsmän nu stred i jordens alla hörn för Englands och den fria världens framtid, blev emellertid för honom inga förspillda dagar. Med den andliga energi, den envishet och målmedvetenhet, som utmärker honom ägnade han dessa två år åt systematisk läsning av framför allt politisk litteratur. Han läste exempelvis igenom alla kommunismens källskrifter, han läste framför allt historia och utrikespolitik, men även ekonomi och socialpolitik. På detta sätt skaffade han sig en omfattande teoretisk utbildning, som han onekligen försummat under sina studieår, då han mera utmärkte sig som cricketspelare än som plugghäst. När han efter en lång konvalescens kunde återgå till det politiska livet var han mindre amatör än någonsin. Till och med Churchill, som betraktat honom med en viss skepsis just i hans egenskap av »Münchenman» fick smånigom upp ögonen för hans förtjänster. I den s. k. *caretaker*-regeringen 1945 var han understatssekreterare i utrikesministeriet och vid den konservativa regeringsbildningen 1951 gjordes han till innehavare av en nyupprättad

post som minister för Skottland. Som sådan ådagalade han en energi och uppslagsrikedom, som för alltid skulle tillvinna honom hans skotska landsmäns hjärtan och partiledningen beslöt att låta honom gå vidare.

Samväldesministern

Efter mer än 20 års hedrande men föga uppmärksammas verksamhet på mer eller mindre underordnade poster gjordes lord Home — han hette så efter faderns bortgång i början på 50-talet då han flyttade till överhuset — år 1955 till samväldesminister. Som sådan kvarstod han i fem år. Det visade sig efterhand som förändringens vind blåste upp vara en mindre tacksam uppgift, men Home skilde sig från den med heder. I själva verket gav han prov på sådant omdöme, sådan takt och sådant handlag att Macmillan bestämde sig för att år 1960 göra honom till utrikesminister. Så kom den första av de stormar Home hade att rida ut. Det var på Halifax' tid i slutet av 30-talet, som en utrikesminister senast hämtats ur överhuset och indignationen kände inga gränser. Den gamla jämförelsen med Caligula, som utnämnde sin häst till konsul, dök upp på nytt och *the faceless peer*, som Home kallades, blev ett tacksamt byte för alla populärpressens nidskrivare och nidskrivare. Till och med Times hälsade utnämningen med en syrlig kommentar — vilket allt inte

hindrade att Home visade sig vara en av de bästa utrikesministrar England haft i modern tid. I denna sin egenskap hade Home bland annat att underteckna provstoppsavtalet i Moskva och därefter i radio för de häpna lyssnarna citera sin landsman Robert Burns dikt om den dag då alla människor skall vara bröder — ett citat, som inom parentes sagt lär ha åsamkat tolken svårt huvudbry.

Den nästa och än värre storm Home hade att rida ut var när Macmillan förra året oförmodat utpekade honom som sin efterträdare och rådde drottningen att utse honom till premiärminister. Den indignation, som förorsakats av hans utnämning till utrikesminister var dock ingenting mot den indignation, som förorsakades av hans utnämning till premiärminister. Inte sedan lord Salisburys tid i slutet på förra seklet hade en engelsk premiärminister hämtats ur överhuset och utnämningen betecknades inte bara som en anomali utan som en nationell skandal och inte bara av Labour och liberalerna utan också av många konservativa. Bakgrunden känner vi nu rätt väl. Talet om konspirationer och intriger är så överdrivet att det på goda grunder kan betecknas som meningslöst. När Macmillan av sjukdom fann sig nödsakad att avgå, visade det sig att stämningen inom regeringen var för Butler som efterträdare, medan stämningen inom partiet var för lord Hailsham,

mer känd — tidigare och senare — som Quintin Hogg. Det gällde nu att finna en kompromisskandidat acceptabel för alla parter. Macmillan lät göra en mycket noggrann sondering av meningarna inom a) regeringen, b) underhusgruppen och c) de ledande inom partiets lokalföreningar. Resultatet visade klart att Home var den som hade de största sympatierna, något som torde ha överensstämt med Macmillans önskningsfrån första stund. Egendomligare var det inte.

Premiärministern

Homes *emergence* — för att nu använda den mystiska nomenklatur som brukas i det konservativa partiet, där ledaren som bekant inte väljs utan så att säga uppenbarar sig — och därav följande utnämning till premiärminister bildar utgångspunkten för 1964 års engelska val. Wilson kastade sig omedelbart över honom med hänfulla anspelningar på den 14:e earlen av Home, vilket den angripne stillsamt men förödande effektivt bemötte med att mr Wilson förmodligen var den 14:e mr Wilson och vad var egentligen skillnaden? Skulle alla, fortsatte han med en oöversättlig ordlek vara jämlika i England med undantag för pärer — som ju just betyder jämlikar! Med stöd av den s. k. Lex Benn, som möjliggör för en överhusledamot att avsäga sig sitt lordskap, blev för övrigt som bekant lord Home inom kort Sir Alec

Douglas-Home med den påföljd att Wilsons argument förföll. Sir Alecs debut i underhuset som premiärminister var däremot inte lyckosam; under många år som överhusledare hade han hunnit vänja sig av med underhusets mindre seriösa och värdiga atmosfär. Men han fann sig snart till rätta och liksom han mycket snabbt och skickligt lyckades återställa disciplinen inom den efter Macmillans avgång något uppriska regeringen, lyckades han mycket snabbt tillvinna sig underhusgruppens och partiets aktning och förtroende i sin egenskap av ledare.

Därmed inte sagt att hans uppgift var lätt. Ministären Macmillan hade ju skakats av en rad kriser. Den värsta, allmänpolitiskt sett, var givetvis när de Gaulle med berätt mod satte käppen i hjulet för Englands anslutning till EEC, som Macmillan och hans medarbetare satsat så mycket på. Den värsta, opinionspolitiskt sett, var givetvis Profumoaffären. Vi kan tycka att den gavs överdrivna proportioner, men man måste samtidigt vara tacksam för att det inom den engelska allmänheten finns en så pass stark moralisk reaktionsförmåga. Det är ändå ett sundhetstecken att inte tåla smussel och oärlighet hos sina politiska ledare; det borde vi besinna här i landet, där känsligheten på den punkten visat sig vara långt mindre utvecklade. Hur som helst: Profumo-

affären reddes ut och blev ett passerat stadium och provstoppsavtalet och den förbättrade ekonomiska konjunkturen kom ministären Macmillans aktier att stiga på nytt. Men det kan inte förnekas att Macmillans avgång och Homes tillträde innebar en ny förtroendekris för partiet.

Visserligen vann den nykreerade sir Alec Douglas-Home en betryggande seger i sin skotska valkrets, när han skulle kandidera till parlamentet efter att ha av sagt sig earlvärdigheten, men det gick sämre för andra konservativa kandidater. Varje fyllnadsval visade en starkt nedåtgående tendens för partiet och detsamma gjorde opinionsundersökningarna. Denna trend höll sig ända fram till någon månad före valet, då en omsvängning skedde och partierna inte bara låg jämnt utan de konservativa ett tag till och med hade ett visst försprång. Men en dryg vecka före valet förändrades situationen på nytt och en kraftig strömkantning till Labours förmån gav sig till känna. I stort sett har sir Alec haft att kämpa mot alla odds och av de stormar han haft att rida ut undrar jag om inte den tredje stora stormen, årets valkampanj, som från Labours sida i så hög grad kommit att riktas mot honom personligen, varit den värsta.

En folklig ädling

Vad är det då som hållit honom och som håller honom uppe? Som

drivit och driver honom framåt? Det finns de, som anser, att han blivit *bitten by the bug*, att han gripits av det politiska spelet och maktens äventyr. Kanske har de rätt. Men när man ser och hör honom, får man inte det intrycket. Är det något ord som anmäler sig, när man vill söka sammanfatta sin bild av Home, så är det ordet *clean*. Man tycker sig i honom finna en folklig ädling, som bevarat sitt sinnes renhet under en lång och stormig politisk karriär, som är ärlig, hederlig, ridderlig och buren av stark ansvarskänsla, en man som genom hela sitt väsen, hela sin personlighet framstår som en garanti för att det som Profumoaffären avslöjade inte är karrakteristiskt för Englands ledande konservativa skikt. Är detta en idealiserad bild? Det är möjligt. Men vem kan egentligen tvivla på att Home, om han fick följa sitt hjärtas röst långt hellre skulle ägna sig åt att jaga ripor på sitt älskade gods i Skottland — han är en av Englands främsta jaktskyttar — än att jaga röster i Londons arbetarkvarter. Han förefaller verkligen vara ett inbegrepp av vad man menar med *dedication*, att höra till dem som hyllar den i detta underbara gamla England alltjämt märkligt livskraftiga traditionen att det är en gentlemans första plikt att tjäna sitt fosterland.

Hurudan är då hans huvudmotståndare, valets segerherre, Harold Wilson? Man erinrar sig det foto-

grafi, som nu gjort sin rond genom världspressen och som föreställer Harold Wilson vid 10 års ålder på trappan till nr 10 Downing Street, taget av hans fader. »Det var mer min pappas profetia än min egen», brukar Wilson helt blygsamt säga. Men bara några år senare, när han till uppsatsämne i skolan fick »Jag själv vid 25 års ålder», skildrade han sig som finansminister. Redan vid denna tid var Harold Wilson alltså inställd på att bli politiker och ingenting annat än politiker. Som helt liten hade han visserligen ett ögonblick vacklat och övervägt att bli snickare. Men det var en tillfällig och kortvarig förvillelse. Så häpnadsväckande, man kan nästan säga kusligt tidigt utvecklad var den brinnande politiska ärelystnad, som nu fört honom till målet. Skolpojken självkänsla var på intet sätt omotiverad. Han var visserligen inte finansminister vid 25, men han var, detta Labours underbarn, handelsminister vid 31 och därmed den yngste kabinettsmedlemmen i England på 150 år, sedan Pitt d. y:s dagar.

Wilson — "barfotapojken"

Harold Wilson har nog, i likhet med många andra framstående socialdemokrater i samtiden, haft en benägenhet att överbetona sitt proletära ursprung. Han kommer i själva verket från vad engelsmännen med ett målande uttryck kallar för *the lower middle drawer*, med andra ord från en typisk

lägre medelklassfamilj i Huddersfield i ett av Yorkshires industridistrikt, där hans far var kemist på en fabrik. Till hans få, men desto ljudigare klavertramp i underhuset hör att han en gång med en blick på galleriet sökte framställa sig själv som en barfotapojke från Huddersfield. Det väckte löje i huset och indignation i Huddersfield, där man nekade till att ha haft några barfotapojkar sedan Dickens dagar. Hans far blev visserligen arbetslös under en period på 30-talet, men familjen behövde aldrig lida nöd, inte ens avstå från sin lilla bil. Det var i en strängt frikyrklig, helnykter, närmast puritansk och radikalt liberal omgivning, som Harold Wilson växte upp. Som en föga känd kuriositet kan anföras att pappa Wilson en gång arbetade som valagent åt Winston Churchill på den tid Churchill var liberal. Denne renlevnadsman — alltså Wilson senior — fick uppleva en av sitt livs svåraste stunder, när han efter ett stormigt valmöte måste servera sin kandidat en dubbel whisky bakom kulisserna.

Den äldre Wilson var, som framgått, tidigt övertygad om sonens lysande framtidsutsikter och tränade från barnsben gossens fenomenala sifferminne genom att låta honom ta ut kvadratrotten ur numren på förbipasserande bilar. Wilson junior motsvarade sin fars förväntningar. I skolan var han ett klart skinande ljus och erövrade

utan svårighet ett stipendium, som gjorde det möjligt för honom att studera vid Oxford. Där tog han i blyxtfart högsta betyget i filosofi, statskunskap och nationalekonomi. Han specialiserade sig på det sistnämnda ämnet och var vid 21 års ålder akademisk lärare i nationalekonomi. När kriget kom kallades han som ekonomisk expert inom krigskabinetets sekretariat, varifrån han småningom vid 27 års ålder avancerade till chef för ekonomiavdelningen i bränsleministeriet. Dessförinnan hade William Beveridge fått ögonen på honom och utvalt honom till sin huvudsekreterare vid färdigställandet av den famösa Beveridgeplanen. Under den tiden fick Wilson lära sig att arbeta hårt och systematiskt 18 timmar om dygnet, en vana som han av allt att döma bibehållit sedan dess.

År 1945 öppnade Labours valseger alla möjligheter för en ung, ärelysten och opportunistisk politiker. Wilson var inte sen att begagna sig av den. Det berättas att när det nya parlamentet öppnades en av Wilsons gamla Oxfordkamrater stötte på honom i någon av underhusets korridorer. »Vad gör du här?» frågade kamraten. »Har du blivit journalist?» »Nej», kom svaret, »jag är underhusledamot.» »Men det är väl inte möjligt», replikerade kamraten häpet, »jag har inte sett ditt namn på förteckningen över de liberala ledamöterna.» Längre tillbaka i tiden daterar sig

alltså inte Wilsons omvändelse till den allena saliggörande socialistiska läran, men den blev inte obelönad. Han utnämndes omedelbart till parlamentssekreterare hos arbetsministern och fick lov att skaffa sig en mustasch för att inte se för ung ut. Bara två år senare efterträdde han sir Stafford Cripps som handelsminister och blev därmed ledamot av regeringens inre cirkel. Då behövde han inte längre mustaschen. Han hade redan hunnit få den statsmannauppsyn, som alltsedan dess präglat honom. »Han är den äldste unge man jag sett», yttrade en iakttagare vid denna tid.

»Bevaniten»

Men Wilsons meteorliknande karriär fick ett abrupt avbrott när han tre och ett halvt år senare tillsammans med Aneurin Bevan lämnade regeringen som protest mot Labours upprustningsprogram och införande av sjukvårdsavgifter. Därmed räknades han automatiskt till bevaniterna på Labours vänsterflygel och det troliga är väl att han spekulerade i att som Bevans kronprins snabbare nå de högsta äreställena än vad han kunde göra som Gaitskells. Det var hans första stora schism med Hugh Gaitskell, som då i egenskap av finansminister närmast bar ansvaret för de av bevaniterna kritiserade åtgärderna. Den andra kom då Gaitskell som partiledare år 1960 led ett visserligen lindrigt,

men dock nederlag i försvarsdebatten vid partikongressen i Scarborough. Wilson vädrade morgonluft och lät uppställa sig som motkandidat till Gaitskell vid valet av partiledare. Han förlorade inte oväntat med 81 röster mot 166 men Gaitskell kunde aldrig förlåta honom detta hugg i ryggen och stack aldrig någonsin under stol med sin djupa ovilja mot Wilson som människa. Dessa episoder torde starkt ha bidragit till det anseende för opålitlighet som Wilson åtnjuter även på åtskilliga håll inom Labour.

Under Labours tid i opposition har emellertid Wilsons stjärna på det hela taget varit i oavbrutet stigande; hans av ingen bestridda enorma kapacitet har fått fälla utslaget. Han var först skuggkabinetts handelsminister, därefter dess finansminister, därefter dess utrikesminister och slutligen, efter Gaitskells bortgång och segern över fackföreningspampen George Brown i striden om partiledarskapet, dess premiärminister. Att han är Labours största politiska begåvning förnekas av ingen; efter Gaitskells död har han varit partiets i särklass mest effektiva talesman i underhuset. Många anser att han i själva verket är Englands största politiska begåvning och rent tekniskt sett får det väl anses vara riktigt. Han är en durkdriven parlamentariker och därtill en administratör fullt kompetent att leda vilket ministerium som helst. Men

då borde han ju också vara en idealisk premiärminister, just den unge — han är 48, även om han numera ser tio år äldre ut än sin ålder — och dynamiske ledare England behöver! Det är på den punkten meningarna är delade även inom Labour. Wilsons framlidne regeringskollega, den gamle fackföreningsledaren Ernest Bevin, som blev en sådan utmärkt utrikesminister, denne arbetarklassens John Bull, yttrade en gång, halvt föraktfullt om Harold Wilson: *He's got all the facts, but he lacks vision.*

Elektronhjärnan

Det brukar, som nämnts, ofta framhållas att Wilson är professionell till skillnad från amatören sir Alec. Alldeles bortsett från att jämförelsen är oriktig, är det många som tycker att Wilson är *alltför* professionell: begåvad, ärelysten, men principiös och trolös. Därtill kommer att han inte bara är en man utan laster utan också utan vänner: kylig, självupptagen och självgod. Han saknar, menar många, *the human touch*. Han kan otvivelaktigt inge respekt, beundran och fruktan, men inte på samma sätt förtroende och tillgivenhet. Den, som sett honom uppträda i parlamentet, på valmöten, presskonferenser och i TV har inte svårt att förstå och dela denna inställning. Det första, som frapperar en hos denne rundnätte posör med den koketta grå locken i pannan, den åtminstone skenbart gemytliga

uppsynen och den åtminstone skenbart förtroendeingivande pipan, är visserligen skickligheten. Han är nämligen oerhört skicklig, både som talare och debattör. Till en del sammanhänger det med att han, som sagts, är ett slags mänsklig elektronhjärna. Hans förmåga att utan dröjsmål och tvekan ur sitt minnes kartotek hämta fram fakta, siffror, årtal är helt enkelt häpnadsväckande.

Men det är inte bara detta. Hans intellektuella receptivitet visar sig över hela fältet: han är rörlig, snabb, smidig i diskussionen och behärskar i allra högsta grad konsten att formulera. Han kan vara artig, rent av chevaleresk — när det är en dam som interPELLERAR honom — han kan vara rolig, han kan vara spetsigt ironisk, förödande sarkastisk, han kan vara lugnt auktoritativ, i nödfall till och med högstämnd. Det är inte illa. Men vad är det då, som inte är bra? En sak är suffisansen, den endast med möda bemantlade självtillräckligheten, som gång på gång sticker fram; ett slags pösande, nedlåtande självförälskelse, som gör ett obehagligt intryck. Men väsentligare är dock den egendomliga känsla av bristande uppriktighet, han inger. Han verkar inte riktigt äkta. Gemytet verkar en liten smula falskt, pipan — övertagen från Baldwin, hade man så när sagt — som del av en maskering. En kännare har sagt att ett av de främsta skälen, kanske det främsta

till att Macmillan genomdrev att Home utsågs till hans efterträdare, var att denne till hela sin läggning framstår som Wilsons motsats. Det ligger helt säkert åtskilligt i den tanken. Den engelska valmanskåren har alltid hyst en utpräglad misstro mot intellektuella och Wilson är verkligen — på gott och ont — en ovanligt renodlad intellektuell. Dessutom en intellektuell, som väckt misstro inte bara bland motståndarna utan också, som redan framhävts, inom det egna partiet. I de djupa arbetarleden har man inte lätt att känna sympati för Harold Wilson: denne briljante, kylige, egocentriske och härsklystne politiske tekniker. Han har svårt att väcka förtroende hos gemene man. Att göra en person som Wilson, som tror på sig själv och ingenting annat, till premiärminister är enligt många engelsmäns mening ett mycket vågsamt experiment. Hur det kommer att utfalla, kan endast framtiden utvisa, men så mycket är redan nu tydligt som att även många av Wilsons egna partivänner känner en viss oro för resultatet.

När valdagen den 15 oktober ingick var osäkerheten bland de politiska bedömarna maximal, utan tvekan större än någon gång sedan 1950, då Attlee vann valet med 6 mandats övertikt, vilket den gången, när Labour ändå startade i underläge, ansågs vara nästintill en katastrof för partiet. Spänningen var helt enkelt oerhörd; vad

som helst kunde hände. De flesta bedömare ansåg dock, att vilket parti som än vann valet skulle det få en relativt liten majoritet på c:a 20 mandat och att det sannolikt var Labour, som skulle utgå som segrare. Säkerligen är det inte någon överdrift att säga att valutgången kom som en överraskning för alla: en glad överraskning för Tories och en bitter besvikelse för Labour. BBC:s kommentatorer verkade klart partiska och skyndade sig att ta ut en stor Labour-seger i förskott. Segeryran spred sig till Labourhögkvarteret i Transport House, där den annars sades partisekreteraren Len Williams ännu på ett ganska sent stadium på natten räknade med åtminstone 30 mandats övervikt för Labour. Alla elektronhjärnor, datamaskiner och politiska meteorologer, dessa specialister på valvinder och röstströmmar, profeterade om *a comfortable majority* för Labour. Den komfortabla majoriteten visade sig emellertid obekvämare än någon kunnat drömma om. Som bekant blev Labours majoritet över höger och liberaler tillsammans fyra (fem) mandat.

Seger i förlusten

Valsiffrorna har redan analyserats i pressen; här skall blott sägas att de mest signifikativa förefaller vara att medan Tories förlorade $1\frac{3}{4}$ miljon röster, ökade Liberalerna sitt röstetal med $1\frac{1}{2}$ miljon — vilket inom parentes sagt inte

ökade deras mandatantal med mer än tre. Det ligger nära tillhands att dra den slutsatsen, att om det inte varit för alla de bortkastade röster, som nu gick till Liberalerna, skulle Tories ha vunnit valet. Å andra sidan är det knappast något tvivel om att valutgången var *a blessing in disguise* för de konservativa. Hade de vunnit med en knapp majoritet, hade deras läge varit förtvivlat, hade Labour vunnit med en klar majoritet hade det varit dåligt, men när nu Labour vann med en majoritet så knapp att partiet nätt och jämt är regeringsdugligt, får det väl sägas vara den idealiska utgången för de konservativa. Ty långt in i högerleden har man nog haft den känslan att regeringen varit en smula nedsliten, att partiet behövde en paus för att ta igen sig, samla krafterna på nytt, reorganisera och konsolidera sig och lösa vissa personproblem, som varit aktuella ända sedan Macmillans avgång, då Homes händer ju var mer eller mindre bundna.

Och ingen kan gärna tycka att Wilsons situation är avundsvärd. Tala om influensaparlamentarism! Så länge parlamentet är samlat måste ministrarna befinna sig i underhuset med den påföljd det har för regeringsverksamhetens effektivitet, och motgångar vid ett par fyllnadsval är nog för att beröva regeringen dess majoritet. Det ekonomiska läget är minst sagt besvärligt, dubbelt besvärligt för en

man som presenterat väljarna »en meny utan nota» för att tala med tories och de drastiska åtgärder, som nu tillgripits innebärande brott mot såväl Efta- som Gattöverenskommelserna och därtill socialisering av en av landets känsligaste industrier, har knappast ökat den nya ministärens good-will. Dessutom har Wilson en skriande brist på dugliga medhjälpare och hur belåten med sig själv han än må vara är det dock ett allvarligt problem. Det är ett kuriöst faktum att liksom medelåldern i Labours parlamentsgrupp är avsevärt högre än i tories, är medelåldern i regeringen Wilson avsevärt högre än den var i regeringen Home. Wilson har av partitaktiska skäl varit tvungen att belöna ett antal av Labours trotjänare med ministerposter utan hänsyn till vederbörandes kapacitet. Han har visserligen hundra ministrar, men hurudana!

De unga konservativa

I gengäld kan oppositionens ledare sir Alec Douglas-Home mönst-ra en hel rad adjutanter i 40-årsåldern, som är både politiskt och administrativt topptrimmade och det är säkerligen de konservativas största tillgång i dagens läge. Där finns Reginald Maudling, den förutvarande finansministern, okomprometterad av varje belastning i fråga om börd och förmögenhet, en frisk och folklig gamängtyp, som har lätt att göra sig populär. Där är Edward Heath, den förutvaran-

de handels- och industriministern, en i alla avseenden lysande begåvning. Där är sir Edward Boyle, förutvarande undervisningsminister, som kanske är den politiker i sin generation som genomgående får det högsta vitsordet för karaktär och omdöme. Där är den skicklige förutvarande bostadsministern sir Keith Joseph, en briljant företrädare för den förpliktande judiska traditionen i engelsk konservativ politik. Där är Ernest Marples, en skarpsinnig intellektuell ur medelklassen, som tjänat sina sporrar som Macmillans närmaste man i bostadsministeriet 1951—54 och senast varit en framgångsrik transportminister. Och där är numera också förra årets rebeller: Ian Macleod och Enoch Powell, som räknades bland Macmillans främsta yngre medarbetare och nu fallit in i ledet bakom Home. Till denna formidabla uppsättning av jämförelsevis unga första rangens förmågor har Wilson ingen motsvarighet. När Home löst partiets personproblem och han har ju redan gjort en god början, bland annat genom att ge silkessnöret till R. A. Butler, mannen som alltid prisats för sin lojalitet mot partiet, men under årets valrörelse gav prov på motsatsen, kommer tories att ha utomordentliga möjligheter att göra en övertygande come-back.

Nederlagets organisatör

Har de kommentatorer rätt som kallat sir Alec Douglas-Home för

nederlagets organisatör i detta val? Det är föga troligt. Tvärtom talar mycket för att det var hans personlighet, som gjorde att det konservativa nederlag, som de flesta dock väntade sig, och som framför allt Harold Wilson väntade sig, vändes i något, som inte gärna kan kallas annat än en Pyrrhusseger för Labour. Sir Alec kämpade dock, som framgått, mot alla odds: Tories under Macmillan hade fått hårda törnar, hans egen utnämning till partiledare och premiärminister hälsades inte med något jubel, fyllnadsväl och opinionsundersökningar gick de konservativa emot, regeringen var inte bara skamfilad utan också utarbetad, trött, idé- och initiativfattig, Wilson framstod, ehuru för många personligen osympatisk, dock som något slags politisk mirakelman och slutligen, viktigast av allt, det engelska folket med sitt sinne för fair play och sitt behov av omväxling, därutinnan så olikt det svenska, måste ha tyckt att 13 år av konservativt styre — den längsta regeringsperioden i den engelska parlamentarismens historia —

kunde vara nog. Trots allt detta, trots att Labours utgångsläge var det bästa tänkbara, trots liberalernas mellankomst, fick Labour — den lägsta majoriteten i den engelska parlamentarismens historia. Personligen är jag böjd att betrakta detta resultat, som i sin helhet och sitt sammanhang inte gärna kan ses som något annat än ett misstroendevotum mot Labour och närmare bestämt Harold Wilson som en stor moralisk framgång för sir Alec Douglas-Home. För min del tror jag inte att han var nederlagets organisatör. Jag tror att han var Pyrrhussegerens organisatör.

Vilket inte hindrar att jag väl kan tänka mig att, när han ser tillbaka på 1964 års valkampanj, han kan vara böjd att instämma i det bitska epigram, som formulerats av hans yngre bror William, komediförfattaren:

*The politician I'm afraid
When all the evidence is weighed
Is looked upon with passive hate
By most of the electorate.*